

ΡΕΝΤΣΟ ΠΙΑΝΟ: «Η ΕΛΛΑΔΑ ΕΙΝΑΙ Ο ΙΔΑΝΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ, ΜΕ ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ»

Ο Ρέντσο Πιάνο, σε μια σπάνια συνέντευξη, μιλάει στο Blue για τα νοσοκομεία του μέλλοντος που σχεδιάζει στην Ελλάδα, ενώνοντας την ιατρική αριστεία με τα Ασκληπιεία της αρχαιότητας, και περιγράφει με σπάνιο τρόπο τις προσωπικές του, σχεδόν εσωτερικές, εικόνες της Ελλάδας.

RENZO PIANO: “GREECE IS THE PERFECT PLACE FOR HOSPITALS WITH A HUMAN FACE”

In a rare interview, celebrated Italian architect Renzo Piano talks to Blue about the hospitals of the future he's designing in Greece – a combination of medical excellence and the ancient Greek philosophy of healing – and describes his personal, almost esoteric, perception of the country.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΑΤΕΡΙΝΑ Ι. ΑΝΕΣΤΗ / BY KATERINA I. ANESTI

Ο Ρέντσο Πιάνο, στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Υγεία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ), σχεδιάζει τρία νέα νοσοκομεία σε Κομοτηνή, Θεσσαλονίκη και Σπάρτη, που χαρακτηρίζονται ήδη ως «νοσοκομεία του μέλλοντος».
/ Renzo Piano, as part of the Stavros Niarchos Foundation (SNF) Health Initiative, is designing three new hospitals in Komotini, Thessaloniki and Sparta that are already being referred to as “hospitals of the future.”

PHOTO: STEFANO GOLDBERG

Είναι Μεγάλη Τρίτη των καθολικών. Ο Ρέντσο Πιάνο, ο 84χρονος αρχιτέκτονας που άλλαξε την αρχιτεκτονική του 20ού και του 21ου αιώνα και δημιούργησε τοπότητα για τη σύγχρονη ιστορία του ανθρώπου, έχει επιστρέψει στη γενέθλια πόλη του. Βρίσκεται στη Γένοβα και μου μιλάει με τη χαρακτηριστική βραχνή, μελωδική φωνή του – ένας ήρεμος χείμαρρος, που οι λέξεις του σε υπνωτίζουν. Κοιτάζει τη θάλασσα, μου λέει, και νιώθει ότι συνδέεται με την Ελλάδα, καθώς σχεδιάζει για τη χώρα μας αυτό που θεωρεί το σημαντικότερο πρότζεκτ στο γραφείο του: τρία νοσοκομεία στην περιφέρεια της χώρας, στο πλαίσιο της Πρωτοβουλίας για την Υγεία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, με τη φιλοδοξία να γίνουν τα νοσοκομεία του μέλλοντος.

Σχεδιάζει νοσοκομεία ταπεινά σε μέγεθος, περιτριγυρισμένα από δέντρα, εξοπλισμένα με τις πλέον άρτιες τεχνικές της ιατρικής επιστήμης, ενεργειακά αποδοτικά, που έχουν ως κεντρική ιδέα την πίστη στον άνθρωπο. Ένας ουμανισμός κυρίαρχος και μαζί η απόλυτη συνειδητοποίηση της ευθραυστότητας του πλανήτη μας συνδέονται με την ιατρική επί ελληνικού εδάφους. Ποιητής και φιλόσοφος της αρχιτεκτονικής, ηγέτης των μυστικών της κατασκευής, ο Ρέντσο Πιάνο αποκαλύπτει τα μυστικά των νέων νοσοκομείων και περιγράφει μοναδικά τη δική του Ελλάδα, με οδηγό τα αλμυρικά της.

Εν μέσω μιας πανδημίας που έχει αλλάξει τη ζωή και τις προτεραιότητές μας, εσείς σχεδιάζετε τρία νέα δημόσια νοσοκομεία. Κάποιοι τα χαρακτηρίζουν «νοσοκομεία του μέλλοντος». Ποια είναι η φιλοσοφία σας, το όραμά σας γι' αυτά;

Έχει διαμορφωθεί μια νέα αντίληψη, μια νέα συνειδητοποίηση σε ολόκληρο τον κόσμο σχετικά με τη μορφή και τη λειτουργία των νοσοκομείων. Αδιαμφισβήτητα, τον τελευταίο αιώνα έγιναν χώροι ιατρικής αριστείας, όμως στην πορεία έχασαν την ανθρώπινη πλευρά τους. Μερικές φορές εντελώς. Αυτό ήταν κάτι που με απασχολούσε. Έτσι, όταν ξεκίνησε η Πρωτοβουλία για την Υγεία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος και μου ζήτησαν να σχεδιάσω τα τρία νοσοκομεία, είπα αμέσως στον Ανδρέα Δρακόπουλο, Πρόεδρο του Ιδρύματος, την ιδέα μου: Η Ελλάδα είναι η χώρα όπου στην αρχαιότητα τα νοσοκομεία ήταν γνωστά ως Ασκληπιεία. Χώροι μοναδικής ομορφιάς – και αναφέρομαι στην αρχαιοελληνική έννοια του όρου «ομορφιά», που σήμαινε «καλός καγαθός». Τότε η ιατρική επιστήμη δεν υπήρχε όπως τη γνωρίζουμε σήμερα και αποφάσισαν ότι ο ιδανικός τρόπος ίασης, θεραπείας, ήταν να υπάρχει γαλήνη και ομορφιά γύρω από τους ασθενείς.

Τι εξασφαλίζει την ομορφιά στην περίπτωση αυτή;

Η ομορφιά έχει σχέση με την επιλογή του χώρου, του τρόπου που διεισδύει το φως, της φύσης ως μιας μαγικής πύλης. Αυτή ήταν η ιδέα μου, αυτή η λογική διαπερνά τον σχεδιασμό. Και είπαμε με τον Ανδρέα και τους πολύτιμους συνεργάτες μας: «Ναι, ας το κάνουμε!». Ας ενώσουμε την ιατρική αριστεία, που έχουμε κατακτήσει μέσα από την επιστήμη, με την ομορφιά στην απόλυτη αρχαιοελληνική της έννοια, όπως εκφράζεται από τον χώρο, τη φωτεινότητα, την ίδια τη φύση. Και τα τρία νοσοκομεία θα βρίσκονται στην περιφέρεια της Ελλάδας: στην Κομοτηνή, στη βορειοανατολική Ελλάδα κοντά στη Βουλγαρία και την Τουρκία, στη Θεσσαλονίκη και στη Σπάρτη. Όλα τους θα περιτριγυρίζονται από πολλά δέντρα.

«Ας το κάνουμε! Ας ενώσουμε την ιατρική αριστεία, που έχουμε κατακτήσει μέσα από την επιστήμη, με την ομορφιά στην αρχαιοελληνική της έννοια, όπως εκφράζεται από τον χώρο, τη φωτεινότητα, την ίδια τη φύση».

“Let’s do it! Let’s join the medical excellence we have attained through science to the ancient Greek ideal of beauty, expressing it through the space, its luminosity and nature itself.”

It is Holy Tuesday and Renzo Piano – the 84-year-old architect who changed 20th- and 21st-century architecture and gave us some of modern humanity’s most striking landmarks – is back home in Genoa for Easter. He’s speaking in his distinctively husky yet melodious voice, a calm waterfall of hypnotising words. He’s looking at the sea, he tells me, and feels connected to Greece, as he’s in his office working on what he describes as “the most interesting project” his firm is working on right now: three hospitals in three different parts of Greece for the Stavros Niarchos Foundation Health Initiative that aspire to be regarded as prototypes for the future of healing.

The hospitals he is designing are modest in size, surrounded by trees, equipped with top-of-the-line medical equipment and packed with know-how. They are also hospitals that are very energy efficient and are inspired by a profound belief in humanism as a driving force, with an understanding of the planet’s fragility, connected to the fundamental principles of medicine as developed in ancient Greece.

A poet and philosopher of architecture, a maître of structure, Piano reveals his vision for the new hospitals, describes “his” Greece and explains his fascination for its trees.

You are designing three new hospitals at a time when the pandemic has changed our lives and our priorities. These facilities have been described as the “hospitals of the future.” What is your philosophy, your vision for them?

There is a new consciousness about hospitals, on a global scale, about their form and operation. There is no doubt that they have become places of medical excellence in the past century, but they have progressively lost their human face, their humanity. Sometimes entirely. So, when the Stavros Niarchos Foundation Health Initiative was launched and I was invited to design these three hospitals, I immediately told the foundation’s Co-President, Andreas Dracopoulos, my idea: Ancient Greece had healing centres, the asclepeions, that served as hospitals, and these were beautiful facilities – and when I say beautiful, I mean it in the sense of the ancient Greek word “kalos kagathos” (beautiful and good), which indicates inner and outer beauty, virtue. Back then, they did not have the medical science we have today, and they decided that the best way to heal was to surround patients with tranquillity and beauty.

Where does the beauty come from in this case?

Beauty is related to the choice of location, to the way the light penetrates, to nature as a magical portal. This was my idea; this is the logic permeating the design. So we said – Andreas and I, and our valued associates – “Yes! Let’s do it!” Let’s join the medical excellence we have

Το Γενικό Νοσοκομείο Κομοτηνής ΙΣΝ, με οροφή από ηλιακά πάνελ. Στόχος είναι και τα τρία νοσοκομεία της Πρωτοβουλίας για την Υγεία του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος (ΙΣΝ) να έχουν μηδενικές εκπομπές αερίων. / The SNF General Hospital of Komotini with solar panels on the roof. The goal for all three hospitals of SNF’s Health Initiative is to be entirely zero-emission.

«Τα δέντρα χάνουν τα φύλλα τους τον χειμώνα και ο χώρος γίνεται φωτεινός. Το καλοκαίρι τα φύλλα φουντώνουν ξανά και ο χώρος γίνεται σκιερός. Με κάποιον τρόπο, τα δέντρα αποτελούν μια μεταφορά για την έννοια της ίασης, της θεραπείας».

“Trees lose their foliage in the winter and the space becomes more luminous. The leaves grow back and in the summer the space becomes shadier. So the trees are a metaphor for healing.”

Γιατί είναι τόσο σημαντικό να είναι μέσα σε κατάφυτες από δέντρα εκτάσεις τα νοσοκομεία αυτά;

Τα δέντρα χάνουν τα φύλλα τους τον χειμώνα και ο χώρος γίνεται φωτεινός. Το καλοκαίρι τα φύλλα φουντώνουν ξανά και ο χώρος γίνεται σκιερός. Βλέπετε, με κάποιον τρόπο, τα δέντρα αποτελούν μια μεταφορά για την έννοια της ίασης, της θεραπείας. Συνεργαζόμαστε φυσικά με τους κορυφαίους του κόσμου ανά ειδικότητα για τη δημιουργία των νοσοκομείων. Την ίδια ώρα, όμως, δουλεύουμε προκειμένου να εξασφαλίσουμε την απόλυτη καθαρότητα του χώρου, τη φωτεινότητά του. Θέλουμε να υπάρχει φως σε όλα τα δωμάτια, να φτάνει μέχρι και στους χώρους που συνδέονται άμεσα με τις αίθουσες των χειρουργείων, ακριβώς έξω από αυτές. Στα τρία νοσοκομεία επιθυμώ πραγματικά να προσδώσουμε τη διάσταση που εγώ αποκαλώ ουμανισμό, ανθρωπισμό. Και δεν υπήρχε πιο ιδανικό μέρος για να το κάνουμε από την Ελλάδα. Η Ελλάδα, ως μέρος της Ευρώπης φυσικά, αλλά ταυτόχρονα ως η πολιτιστική και πνευματική μας κληρονομιά, είναι ο πλέον κατάλληλος χώρος για να εισαγάγουμε αυτή τη νέα φιλοσοφία για τα νοσοκομεία.

attained through science to the ancient Greek ideal of beauty, expressing it through the space, its luminosity and nature itself. These three hospitals will not be centrally located: one is in Komotini in the northeast near Bulgaria and Turkey, the other is in Thessaloniki and the third in Sparta in the south. All of them will be surrounded by trees.

Why is it so important for these hospitals to be in such verdant surroundings?

Trees lose their foliage in the winter and the space becomes more luminous. The leaves grow back and in the summer the space becomes shadier. So the trees, you see, are a metaphor for healing. We are, of course, working with some of the top people in their respective fields to create these hospitals, and we are also working to ensure the absolute clarity, the luminosity, of the space. We want there to be a lot of light in all the rooms, we want it to reach as far as the room right outside the operating theatre. We want to introduce this dimension that I call “humanism” – and the perfect place to do this is Greece. Greece as a part of Europe, of course, and, at the same time, our intellectual and cultural heritage, it makes sense as the place to reintroduce these hospitals. This is the philosophy.

PHOTO: STEFANO GOLDBERG ©RPBW

© RENZO PIANO BUILDING WORKSHOP

Ο Ρέντζο Πιάνο στα γραφεία του Renzo Piano Building Workshop στη Γένοβα. / Renzo Piano at Renzo Piano Building Workshop's headquarters in Genoa.

Το Πανεπιστημιακό Παιδιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης ΙΣΝ. Είναι εντυπωσιακός ο τρόπος που ακόμα και η εικόνα και η χρήση ενός πάρκου έρχονται να «ακουμπήσουν» τον περιβάλλοντα χώρο του νοσοκομείου, κάνοντάς το πιο ανθρώπινο. / The SNF University Pediatric Hospital of Thessaloniki. It is impressive how the trees and surrounding parkland envelop the hospital buildings, making them appear more humane.

Τα νοσοκομεία του μέλλοντος αναδύονται στην Ελλάδα... Είναι συγκινητικό. Θυμάμαι έντονα, όταν το ΚΠΠΣΝ ήταν ακόμα ένα χωμάτινο εργοτάξιο, να μας περιγράφετε την Bella Vista, την επιστροφή της όμορφης θέας. Να μας μιλάτε για την αίσθηση που είχατε όταν βρισκόσασταν στον χώρο: ότι κοιτάτε έξω από το ανοιχτό παράθυρο στο σπίτι όπου μεγάλωσατε ως παιδί στη Γένοβα. Αραγε, στα τρία νοσοκομεία που σχεδιάζετε, έχουν ενεργοποιηθεί αντίστοιχοι εσωτερικοί μηχανισμοί σας μνήμης και βιώματος;

Το φως στην Ελλάδα είναι ένας θεμελιώδης συναισθηματικός παράγοντας. Μου είναι εύκολο να σας μιλώ αυτή τη στιγμή για την Ελλάδα, για το τοπίο της, καθώς σας τηλεφωνώ από τη Γένοβα και όχι από το Παρίσι. Μπορώ να κοιτάζω τη θάλασσα. Η θάλασσα δεν είναι μόνο νερό, είναι ένας συνδυασμός φωτός και δονήσεων του υγρού στοιχείου, είναι το DNA της Ελλάδας. Το Κέντρο Πολιτισμού Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος είναι ο μεγαλύτερος κήπος στην Αθήνα, έχουν φυτευτεί πολλά και διαφορετικά δέντρα και φυτά με τη βοήθεια κορυφαίων βοτανολόγων. Αν δείτε τα σχέδια των τριών νοσοκομείων, θα διαπιστώσετε ότι μοιάζουν να αναδύονται μέσα από τα δέντρα. Τα κτίρια δεν είναι ψηλά, έχουν μόνο το ισόγειο και έναν όροφο ακόμα. Μέσα από το δωμάτιο, από το κρεβάτι τους, οι ασθενείς θα μπορούν πάντα να βλέπουν τα φύλλα των δέντρων, και αυτό, πιστέψτε με, έχει μεγάλη σημασία για τη διαδικασία της θεραπείας. Φυσικά, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τις καλύτερες και πλέον σύγχρονες τεχνικές της ιατρικής επιστήμης, αλλά και να προσδώσουμε στα κτίρια μεγάλη ευελιξία. Ξέρουμε καλά ότι η ιατρική αλλάζει διαρκώς και ταχύτατα, συνεπώς αυτά τα νοσοκομεία πρέπει να είναι ευπροσάρμοστα στις αλλαγές που φέρνει το μέλλον. Σημαντική είναι επίσης η χρήση του ξύλου για την κατασκευή τους. Δεν είναι μόνο μια αισθητική επιθυμία αυτό, αλλά και μια αναγκαιότητα που απαντά και στους σεισμικούς κινδύνους. Το ξύλο είναι το τέλει υλικό: είναι ταυτόχρονα όμορφο, οικονομικό, στιβαρό.

Πολλοί σας χαρακτηρίζουν eco-inventor. Κεντρικό σημείο στα έργα σας είναι η μικρότερη δυνατή κατανάλωση ενέργειας. Πόσο εφικτό είναι να συμβεί αυτό σε ένα νοσοκομείο; Και όμως, αυτά τα νοσοκομεία, που δεν θα ξεπερνούν κατά πολύ σε ύψος την κορυφή των δέντρων που θα τα περικυκλώνουν από παντού, είναι ενεργειακά αποδοτικά, αφού θα φέρουν ηλιακά πάνελ στις οροφές τους, με αποτέλεσμα να αιχμαλωτίζουν την ηλιακή ενέργεια. Τα επίπεδα της ηλιακής ενέργειας είναι εξαιρετικά υψηλά στην Ελλάδα, και αυτό είναι κάτι που εκμεταλλευτήκαμε και στο ΚΠΠΣΝ. Την ίδια αρχή εφαρμόσαμε και στα τρία νοσοκομεία σε Κομοτηνή, Θεσσαλονίκη και Σπάρτη. Θα έχουν μηδενικές εκπομπές αερίων.

Νοσοκομεία που θα είναι ενεργειακά αποδοτικά!

Η ιατρική εξειδίκευση και αρτιότητα αυτών των τριών νοσοκομείων θα περιβάλλεται και θα υποστηρίζεται από μια σαφή φιλοσοφική προσέγγιση που προσβλέπει στη δημιουργία ανθρώπινων νοσοκομείων, αλλά και από μια κουλτούρα που επιτέλους συνειδητοποιεί απόλυτα την ευθραυστότητα του πλανήτη μας. Είναι σπουδαία η ιδέα ότι ξεκινάμε να δουλεύουμε αυτή τη νέα σύλληψη για τα νοσοκομεία, αυτό το εντελώς νέο concept, στην

When the Stavros Niarchos Foundation Cultural Center (SNFCC) was under construction, you described your vision for the “bella vista,” the beautiful view that you recalled from your childhood home, looking out the window. Has designing these hospitals triggered any similar esoteric mechanisms, memories and experiences?

The light in Greece is a fundamental emotional element. It is easy for me to talk about Greece right now and about its landscape because I'm in Genoa and not in Paris, and I can look out to the sea. The sea is not only the water, it is light, vibration; it's the DNA of Greece. The SNFCC is the biggest garden in Athens, planted with many different trees, with the help of top botanists. If you look at the plans for these hospitals, they really are immersed in trees. The buildings are not tall; they have a ground floor and one more floor above that. In the rooms, from the beds, the patients will always be able to see the foliage, and that - believe me - is very important for the healing process. We will, naturally, employ the best and most modern medical techniques, but also give the building great flexibility. Medicine, as we know, is changing constantly and rapidly, so these hospitals must be able to adapt to the changes that will come in the future. The use of wood in their construction is also very important. It was not just a matter of its aesthetic appeal, but also a necessity in terms of the seismic risk. Wood is perfect: it is flexible, frugal and sober - and also beautiful.

«Επιθυμώ πραγματικά να προσδώσουμε στα τρία νοσοκομεία τη διάσταση που εγώ αποκαλώ ουμανισμό, ανθρωπισμό. Δεν υπήρχε πιο ιδανικό μέρος για να το κάνουμε από την Ελλάδα».

“In these hospitals, we want to introduce this dimension that I call “humanism” - and the perfect place to do this is Greece.”

Many describe you as an eco-inventor because you make a point of creating energy-efficient buildings. How attainable is this in a hospital?

You'd be surprised. These hospitals that are not much higher than the surrounding trees are very energy efficient, all three will have solar panels on the roof. Greece has a great amount of solar power and this is something we took advantage of at the SNFCC, as you know. We are applying a similar concept to the three hospitals in Komotini, Thessaloniki and Sparta, which will have zero emissions.

Hospitals that are very energy efficient! That's impressive.

The medical expertise and excellence of these hospitals is also united with a philosophical idea about humanising hospitals. But it is also about energy, about a culture that is finally aware of the fragility of Earth. I love the idea that we are starting to work on this new approach to hospitals, this entirely new concept, in Greece. These buildings are modest in size, but they are very ambitious, in the good sense of the word, to point medical science, construction technology and energy consumption in the direction of humanism. They are very, very interesting; the most interesting project that we have in our office.

Ελλάδα. Τα κτίρια είναι ταπεινά σε μέγεθος, αλλά έχουν τη μεγάλη φιλοδοξία (με την καλή έννοια της λέξης) να δείξουν την κατεύθυνση προς τα νέα νοσοκομεία του μέλλοντος, με χαρακτηριστικά τον ανθρωπισμό, την ιατρική επιστήμη, την κατασκευαστική τεχνολογία και τη σχεδόν μηδενική κατανάλωση ενέργειας. Είναι ένα εξαιρετικό, πολύ πολύ ενδιαφέρον πρότζεκτ. Είναι το πιο ενδιαφέρον, το πιο συναρπαστικό έργο που έχουμε στο γραφείο μου.

Έχετε σχεδιάσει μερικά από τα σημαντικότερα τοπίασημα πολιτισμού στον κόσμο. Αναρωτιέμαι πόσα κοινά χαρακτηριστικά υπάρχουν με τον σχεδιασμό νοσοκομείων, χώρων θεραπείας, αγωνίας αλλά και ελπίδας.

Και τα τρία νοσοκομεία στηρίζονται στην ιδέα ότι το ισόγειο είναι ένας χώρος σχεδιασμένος για να αναπτυχθεί ελεύθερα η κοινότητα του νοσοκομείου. Είναι ανοιχτός, διαφανής, με πολλούς χώρους συνάντησης, χώρους για επισκέπτες, αλλά και για εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τους νέους γιατρούς και τους νοσηλευτές. Αυτό είναι ένα κοινό χαρακτηριστικό με τους χώρους πολιτισμού που έχω σχεδιάσει. Είναι σημαντικό, διότι η δημιουργία χώρων για την κοινότητα κάνει τα νοσοκομεία λιγότερο επιθετικά. Σήμερα είναι χώροι όπου πας με μεγάλη αγωνία.

Πηγαίνεις με φόβο...

Φόβο, ναι. Είναι τόποι παθών για όλους μας. Όχι μόνο αν νοσηλεύεσαι ο ίδιος. Είναι δυσβάστακτο να βλέπεις το παιδί σου, τον γονιό σου, τον αδελφό σου σε ένα κρεβάτι νοσοκομείου. Είναι τόπος παθών ακόμα και για τους γιατρούς.

Το ΚΠΙΣΝ, το SNF Agora Institute που σχεδιάζετε στο Johns Hopkins University, τα τρία νοσοκομεία σε Κομοτηνή, Θεσσαλονίκη, Σπάρτη. Πώς θα περιγράφατε σήμερα τη σχέση σας με το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος;

Είναι σαν οικογένεια για μένα. Έτσι νιώθω κάθε φορά που έρχομαι στην Αθήνα ή πηγαίνω στα γραφεία της Νέας Υόρκης και τους συναντώ όλους. Έχουν περάσει σχεδόν 20 χρόνια που συνεργάζομαι με το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος, από το ΚΠΙΣΝ έως τα τρία νοσοκομεία που τώρα μπαίνουν στη φάση της κατασκευής. Δεν είναι μόνο μια άρτια επαγγελματική σχέση, είναι και μια βαθιά προσωπική σχέση. Τους ξέρω όλους. Και έχουμε ακόμα και τους δικούς μας τρόπους επικοινωνίας, δεν χρειάζεται καν να μιλήσουμε μερικές φορές, καταλαβαίνουμε ο ένας τον άλλο από τις κινήσεις των χεριών. Μην ξεχνάτε, είμαστε και δύο λαοί της Μεσογείου – αν και πραγματικά νιώθω πολύ έντονα Ευρωπαίος. Δεν μου είναι καθόλου δύσκολο να γίνω μέλος μιας οικογένειας με κοινές ρίζες στη Μεσόγειο. Είναι ένας τόπος μαγικός, ένα consomme πολιτισμών. Ένας χώρος μαγείας με κάθε έννοια, θετική αλλά και δραματική. Ναι, δραματική. Γιατί, ακόμα και έτσι, αυτή είναι η γη μας. Είναι ο κόσμος μας.

Κύριε Πιάνο, ποια εικόνα έρχεται στο μυαλό σας όταν σκέφτεστε την Ελλάδα;

Είμαι ιστιοπλόος, λατρεύω να ταξιδεύω στη θάλασσα της Μεσογείου. Γνωρίζω πολύ καλά τα ελληνικά νησιά. Η εικόνα που μου έρχεται είναι αυτή των δέντρων που φυτρώνουν στην ελληνική ακτογραμμή, σχεδόν πάνω στο νερό, συνδέουν τη γη με τη

«Η ιατρική εξειδίκευση και αρτιότητα θα υποστηρίζεται από μια σαφή φιλοσοφική προσέγγιση που προσβλέπει στη δημιουργία ανθρώπινων νοσοκομείων και από μια κουλιούρα που επιτέλους συνειδητοποιεί απόλυτα την ευθραυστότητα του πλανήτη».

“The medical expertise and excellence is also united with a philosophical idea about humanising hospitals. But it is also about energy, about a culture that is finally aware of the fragility of Earth.”

You have designed some of the world's most iconic cultural landmarks. Are there any similarities in designing hospitals, spaces of healing, of anxiety but also of hope?

All three hospitals are based on the idea that the ground floor is designed in such a way as to allow the hospital's community to evolve freely. It is open and transparent, with lots of meeting areas, spaces for visitors and others for educational activities for young doctors and nurses. This is one characteristic they have in common with the cultural spaces I design. It is important because creating room for the community to grow makes these hospitals less hostile. Right now, they are spaces that you approach with anxiety.

And fear...

Fear, yes. They are places that test everyone's emotions; not just if you are in hospital yourself. It's unbearable to see your child, a parent or a sibling in a hospital bed. They are spaces of intense emotion for the doctors too.

The SNFCC, the SNF Agora Institute you designed at Johns Hopkins University, the three hospitals in Komotini, Thessaloniki and Sparta: How would you describe your relationship with the Stavros Niarchos Foundation?

They are like family to me. That's what I feel every time I'm in Athens or meeting with them at their New York offices. I have been working with the Stavros Niarchos Foundation for nearly 20 years now, from the SNFCC to the three hospitals that are just entering the construction phase. It is not just an excellent professional relationship; it is also a deeply personal one. I know them. And we even have our own form of communication; sometimes we don't even need to say anything to understand each other. We are both Mediterranean people - though I must admit I feel very intensely European - and it's not hard for me to become part of a family with common Mediterranean roots. The Mediterranean is a magical place; it is like a consomme of cultures, a place of magic in every sense, in a positive and also a dramatic sense. But this is our land; our world.

What image comes instantly to mind when you think of Greece?

I'm a sailor and I love to travel the Mediterranean Sea. I know the Greek islands very well. Maybe the image in my mind is the trees on the beaches of the Greek islands that grow right by the water, that connect

Η είσοδος του Γενικού Νοσοκομείου Σπάρτης ΙΣΝ, που είναι σχεδιασμένο με τέτοιο τρόπο ώστε οι ασθενείς και οι εργαζόμενοι να μπορούν να βλέπουν σχεδόν διαρκώς τα φύλλα των δέντρων που το περιβάλλουν. / The entrance of the SNF General Hospital of Sparta. The hospital is designed in such a way that patients and staff can always see the trees that surround it.

© RENZO PIANO BUILDING WORKSHOP

«Η Μεσόγειος είναι τόπος μαγικός, ένα consomme πολιτισμών. Χώρος μαγείας με κάθε έννοια, θετική αλλά και δραματική. Ναι, δραματική. Γιατί, ακόμα και έτσι, αυτή είναι η γη μας. Είναι ο κόσμος μας».

“The Mediterranean is a magical place; it is like a consomme of cultures, a place of magic in every sense, in positive and also in dramatic sense. But this is our land; our world.”

θάλασσα. Είναι τα αλμυρικά. Αυτή είναι η πρώτη προσωπική μου εικόνα για την Ελλάδα. Είναι μοναδικός ο συνδυασμός των δέντρων που συναντάς στις μεσογειακές χώρες: στη Σικελία, στη Σαρδηνία, στην Ελλάδα, κυρίως στο Ιόνιο Πέλαγος, η γη είναι γεμάτη δέντρα. Είναι ταπεινά σε μέγεθος, δεν είναι τεράστια όπως τα δέντρα στα αμερικανικά ή τα βραζιλιάνικα δάση. Αλλά είναι πολύ πλούσια. Μια ιδιαίτερα όμορφη σύνθεση πολυπλοκότητας και πλούτου.

Τα αλμυρικά της Ελλάδας. Είναι σχεδόν ποιητικό αυτό...

Αυτό είναι το όνειρό μου: να κρέμονται οι αστράγαλοί μου έξω από το σκάφος που διασχίζει το νερό, μόλις είκοσι μέτρα μακριά από την ακτή, όσο κοντά χρειάζεται για να κοιτάζω τη στεριά, να αντικρίζω τα αλμυρικά. Αυτή την εικόνα έχω στη φαντασία μου για την Ελλάδα.

Info: Στο πλαίσιο του SNF Nostos Health του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος, που θα πραγματοποιηθεί στο ΚΠΙΣΝ στις 23 και 24 Ιουνίου, θα παρουσιαστεί η έκθεση «A template for Future Hospitals» με τις αρχιτεκτονικές μακέτες των νοσοκομείων που εντάσσονται στην Πρωτοβουλία για την Υγεία και σχεδιάζονται από τον Ρέντσο Πιάνο και το Renzo Piano Building Workshop. Επιπλέον ο Ρέντσο Πιάνο θα μιλήσει στο πλαίσιο του συνεδρίου SNF Nostos Conference. www.sfnostos.org

the land to the water. The tamarisk trees. This is my first, very personal image of Greece. It is that unique combination of the trees you encounter in Mediterranean countries: in Sicily, in Sardinia and in Greece, though mainly in the Ionian Archipelago, the land is covered in trees. The trees are quite modest in the size, they are not immense like in the American or the Brazilian forests, but they are very beautiful and articulated.

Greece's tamarisks. How poetic!

This is my dream: To have my feet hanging off the edge of the boat as it cuts across the water, just 20 metres from the coast, close enough to see the land and the tamarisks. That is the image that comes to my mind about Greece.

Info: Architectural models of the three hospitals Renzo Piano and the Renzo Piano Building Workshop are designing for the Stavros Niarchos Foundation Health Initiative will be presented in the exhibition “A Template for Future Hospitals” that is part of SNF's Nostos Health event, which takes place 23-24 June at the SNFCC. Piano will also be speaking at the SNF Nostos Conference taking place at the same time. www.sfnostos.org